

INVENTARI DEL CASTELL DE CALONGE (1466)

MARIA VILAR i BONET

L'INVENTARI

L'any 1466 es va fer l'inventari del castell de Calonge, propietat de Jaume Setantí, ciutadà de Barcelona, redactat després de la seva mort.

Jaume Setantí pertanyia a una família de mercaders, originària de la ciutat italiana de Lucca i establerta a Barcelona.

D'aquest inventari es conserven dos exemplars⁽¹⁾. L'un, datat el 5 de novembre de 1466, fet a Calonge; anònim, pren la forma d'inventari dels béns que es trobaren al castell de Calonge, redactat en presència de Francesc Salelles, de la vila de Sant Feliu de Guíxols, i de Francesc Tortós, capità del dit castell.

El referit document està escrit en una lletra molt cursiva, és un plec integrat per dos folis, escrits per les dues cares, a dues columnes i plegats en sentit vertical.

L'altre exemplar a què ens referim, està datat a Barcelona el dia 24 de desembre del mateix any, 1466, i és una còpia, en net, inacabada, de l'inventari anònim, encara que no ben fidel a l'original, perquè hi ha algunes diferències.

La còpia és un plec integrat per quatre folis, tres d'ells escrits per les dues cares i el quart solament en la meitat del recte.

A la introducció d'aquesta còpia s'esmenta que el difunt Jaume Setantí posseïa el castell de Calonge per concessió atorgada pel Conestable de Portugal, rei Pere IV, difunt (fig.1).

(1) Arxiu Històric ciutat Barcelona. Inventaris 11.

Pmo Tot aglt castell de Colonge. situat en lo bisbat de
 Gerona at totes e sengles rendes d'ura penyons e
 homines e ambres lustras fadigues Dies nltres e hemes
 hant bophs e tota' altes honore e possio' d' aglt. lo
 qual lo dit destmit p. concessio. p lo s^r Rey ey p.
 d' gla. Quen d' glonofa ueridano hant a ell feta.
 hania e possio' en lo bisbat de Gerona Gerona.

Fig. 1. Fragment de la còpia de l'inventari relatiu a la concessió del castell a Jaume Setantí, atorgada pel rei Pere IV (Arxiu Històric Ciutat Barcelona).

ESTRUCTURA DEL CASTELL

A mitjan segle XV, el castell devia ser una construcció massissa amb

Fig. 2. Torre Nord-Est i fragment de la muralla Est.

un gran pati, defensat per torres i muralles, tot i que no es troben citades a l'inventari, però se'n conserven restes arqueològiques (fig.2).

Intentarem conèixer l'estructura del castell a través de les notícies que ens proporciona l'inventari, i d'acord amb l'ordre de l'itinerari establert en aquesta font documental⁽²⁾.

L'inventari es limita a relacionar el contingut de cada una de les estances, però no fa cap al·lusió a les plantes de l'edifici.

Aquest document ens fa

(2) Equip Broida (1986) : «Ús de l'espai en els castells i torres dels segles XIV i XV», dins *Fortaleses, torres, guaites i castells de la Catalunya medieval*. Acta Medievalia, Annex 3.Barcelona, pàg. 217-295.

palesa l'ampliació del castell amb una nova construcció, que designa com la cambra nova de l'hort.

Les estances es distribuïen per les ales del pati. A més de les armes, a les quals no s'assigna cap dependència específica, s'inventarien quinze estances, que són les següents:

pis:

primera cambra de la sala

cuïna

segona cambra

porxo

sala

planta baixa:

graner

armes

celler

estable

celler petit

cambra nova de l'hort

cambra dels joves

cambra d'en Valmanya

pastador

cambra d'en Llop Genover

rebot

Fig. 3. Façana gòtica. Destaquen els dos finestrals bassons amb arquets trifoliats i capitells esculpits.

Les estances senyorials estaven ubicades a la planta noble, o sigui el que podia ser la residència dels senyors. Malgrat que en aquesta època, final de l'Edat Mitjana, era solament residència temporal, hi havia un recinte a l'habitatge nobiliari (fig.3).

A la planta baixa s'agrupaven les estances auxiliars.

ÚS DE L'ESPAI AL CASTELL

L'inventari relaciona els objectes i materials distribuïts per cada una de les estances. A través de la seva anàlisi podem conèixer el probable ús de l'espai en el castell i la qualitat de vida de les persones que hi residien.

Començarem amb l'anàlisi del contingut de les estances senyorials, o sigui la primera cambra de la sala, la segona cambra i la sala, ubicades a la planta noble, que eren les millor moblades, i després seguirem amb la resta de les dependències esmentades a l'inventari.

La *primera cambra de la sala* o cambra major, estava destinada a dormitori dels senyors del castell.

Hi documentem un llit amb màrfega i colga (catre) de fusta. Dos matassos, un de cotonina blanca i l'altre de fustany (tela) verd i groc. Un travesser ple de ploma. Dos coixins de fluixell (ploma).

Als peus del llit un bancal d'àlber, sense sòl i obert del costat del llit.

S'hi descriuen tres cortines negres amb senyal de creus, l'emblema del llinatge dels Cruïlles (fig.4).

Inventariem un consistori de la mateixa roba amb senyal de creus, que podria ésser el tron on s'assentava el senyor per exercir les seves funcions jurisdiccionals i rebre l'homenatge de fidelitat dels seus vassalls.

Hi trobem dos bancals d'àlber amb pany, l'un de dos compartiments i l'altre petit.

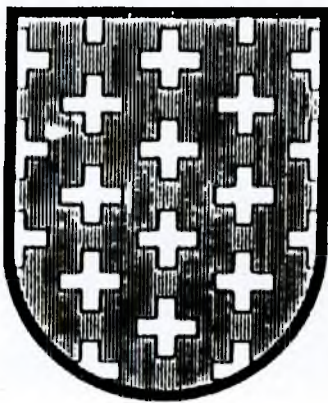

Fig. 4. Armes de la casa de Cruïlles (Gran Enciclopèdia Catalana).

Inventariem tres cofres d'Albi amb pany. Dos eren buits i l'altre tan sols tenia dos coixins, un de carmesí i l'altre de domàs morat, brodat.

La religiositat dels senyors del castell es manifesta amb l'existència en aquesta cambra d'una imatge de la Verge i un retaulet.

Hi trobem dos coixins de fluixell.

A més hi havia en aquest dormitori tres-centes garbes de cànem no adobat, procedent del delme.

La *segona cambra* era també un dormitori senyorial.

Hi inventariem un llit colga amb la

seva màrfega plena. Un matalàs cobert de lli de dalt i de baix. Un traves-ser ple de ploma. Una vànova amb bastes primes.

Als peus del llit hi havia un bancal amb dos panys.

Documentem un llit de repòs, encaixat, és a dir, posat en una mena de caixa, amb una màrfega de canemàs plena de palla.

Dos matalassos de coberta de tela verda amb les cobrestrades (catifes) per posar-hi els peus. Una coixinera plena de fluixell, amb llistes blaves. Un coixí ple de ploma.

S'hi descriuen quatre cortines de seda llistada i un tros, verdes, gro-gues i morades, que segurament serien d'un llit encortinat.

En aquesta cambra hi havia també l'arxiu, que es custodiava en un cofre ferrat i una caixeta petita. Tots dos contenien escriptures.

Es documenten dos arquibancs, l'un vell, sense pany i l'altre sense sòl. Un cofre ferrat, vell. Una servidora de vidre de Domàs.

Quant a aparells destinats a il·luminació, hi trobem dues llanternes de ferro i tres canelobres de llautó daurats.

Hi havia dues selles per cavalcar, de fusta, una era de cavall i l'altra de mula, i un fre de mula.

Hi trobem algunes eines per treballar el camp. Es mencionen cànecs i tres relles per llaurar. També hi havia eines per ferrar els animals, com eren un botavant, un martell i quatre ferros de cavall.

S'hi relacionen quatre aixetes de coure i un fogó de ferro.

Es fa menció d'una post encastada a la paret on hi havia algunes ai-gües.

La sala servia com a menjador i també de sala de celebracions.

Documentem dues taules de menjar amb llurs capitells, d'àlber.

Inventariem dos bancs de la mateixa fusta.

Hi trobem tres bancals i caixes grans, quasi com a bancals, amb les seves cobertes.

Hi descriuen un tinell o dressador de fusta amb dos departaments. Sobre aquest moble es posaven els utensilis per servir la taula. També se n'hi col·locaven en el seu interior, on trobem un setrill d'estany petit, ampol·les i taces de vidre.

A més, hi havia a la sala dues caixes velles, dos canelobres de ferro per tenir candeles, una cadira de fusta, un cànir de coure (fig.5).

La cuina és l'espai dedicat a elaboració dels aliments. Hi trobem tota mena d'atuell.

La llar es feia servir per cuinar, com es pot demostrar pels utensilis que hi trobem.

Hi havia a la cuina del castell un tirador d'ast de ferro, unes graelles de ferro, unes lleves de ferro, dos tenidors d'olles al foc, de ferro.

ale' gallr a les rses figures
 Jr y ralles a megar al lurs
 a pels galber rals gnals
 Jr dos boums galber rals gnals
 Jr y bougnals a rals gnals

Fig. 5. Fragment de l'inventari corresponent a la sala (Arxiu Històric Ciutat Barcelona).

S'hi inventarien tota mena d'estris, és a saber: dues olles de coure grans, una olla d'aram, una cassola de coure gran, dos morters de pedra, dos calders de coure, un més gran que l'altre, una pala de ferro, un tenidor d'escudelles.

Per il·luminació hi havia quatre llumeneres.

Quant a calefacció hi trobem un escalfador de ferro.

L'inventari esmenta que estaven en poder de la dida, que possiblement devia ser la clauera, tres parells i mig de llençols, quatre estovalles grans, sis tovallons i torcaboucs (tovallons), una tovallola i un eixugamà.

El *porxo* contenia una tenda, utensili defensiu, i també hi trobem un arribanc o caixa, amb el seu cobertor i alguns llegums, és a saber, unes tres mitgeres de faves i un saquet de fesols i un altre de pèsols.

L'espai agrari era molt important. Hem de destacar les provisions de cereals i llegums, productes bàsics de l'alimentació.

El *graner* era el lloc on s'emmagatzemaven els grans. El graner de Calonge estava molt ben proveït de blats i llegums.

Hi trobem mestall, forment, civada, sègol, llobins, fesols.

L'inventari sempre distingeix entre les provisions que són de collita pròpia i les procedents del delme i censos.

També hi havia eines. S'inventarien tres falçs per segar, noves.

Documentem dos garbells de pell. Dos quaters per mesurar. Tres sacs de canemàs prim i tres sacs de borres per al molí.

Una portadora.

La vinya era un dels cultius principals. Hem de tenir en compte que la producció de vi era molt copiosa en aquesta comarca del Baix Empordà.

El *celler* és l'espai destinat a elaborar i guardar el vi. A Calonge hi havia dos cellers, l'anomenat pròpiament celler i el celler petit. Hi trobem diverses classes de vins. L'inventari documenta vi vermell, blanc vell i de l'any 66, el mateix any que es va fer l'inventari, blanc quasi agre, most, aigües, remost.

El celler tenia una bóta gran plena de vi vermell. Dues bótes de vi vermell. Una bóta de remost. Dues bótes plenes d'aigües. Cinc bótes grosses per bullir vi, de les quals una de plena.

També hi havia cinc cups, dos de petits i tres de grans. Tres parells de portadores i quatre mitges bótes.

A l'apartat corresponent al pastador, hi consta que al lloc del trull hi havia dos cups petits per follar la verema.

El *celler petit* estava destinat al vi blanc.

Hi trobem dues bótes plenes de vi blanc vell. Mitja bóta de vi blanc, quasi agre. Tres quarteroles de vi blanc vell. Dues bótes de vi blanc, una plena i l'altra no del tot, fet l'any 66.

Hi havia també utensilis per elaborar el vi, com és una caldera gran per coure vi. A més hi trobem dues calderes de coure.

Un altre producte important era l'oli. La seva producció era considerable i el consum que se'n feia elevat.

En aquesta estança s'hi documenten quatre gerres grans de terra, per tenir oli.

A més hi ha inventariades tres pimenteres de terra, grans.

I també un perol petit, de coure.

La *cambrà dels joves* era el dormitori dels servents. Hi trobem una colga de fusta, una màrfega i un matalàs de fustany, barrat blau i blanc.

També hi havia un travesser ple de ploma i dues flassades amb llistes blaves i verdes.

El *pastador* disposava dels elements necessaris per elaborar el pa, aliment bàsic a la dieta medieval.

Aquest espai és proveït de dues pasteres, una gerra gran per tenir farina, dos sedassos i un cabàs, una post de pa, dos draps de pastar.

També hi trobem un cofre barrat, una caixa gran molt vella, i un arribanc sense cobertor.

En aquesta estança s'inventaria un llit colga, dos matalassos, una màrfega, un travesser, una vànova blanca, dues flassades de burell clar amb llistes blaves.

El *rebot* tenia tan sols una canada de fusta, dos plats grans de terra, un calastró (balança) de ferro vell i alguns ferros vells.

Les *armes* no tenen una estança específica i s'inventarien a part.

S'inventarien una ballesta d'acer, dues ballestes de fusta grosses, una ballesta de peu de fusta.

Hi havia, també, dotze golondarts (llança curta), sis llances llargues.

Hi documentem dues espingardes (màquina de guerra per llançar pedres).

També hi havia mitja caixa de passadors de ballesta de peu, mig caixó de passadors de ballesta de martinet, sense peu, dues dotzenes de passadors de ballesta de martinet.

Jr ale' ombre nota de...
 or
 Jr ~~une~~ algo de fust que
 renje' note d'histes hiez pre
 ver
 Jr un armoy de fust
 Jr une' algo de fust plein
 de pila al mofeg
 Jr tres peles de cuir negres
 al seyal de creus

Fig. 6. Fragment de l'inventari corresponent a la cambra nova de l'hort (Arxiu Històric Ciutat Barcelona).

Hi trobem setanta-vuit ferros de ballesta de martinet i dos bancs de parar ballestes, l'un gran i l'altre petit.

Es relacionen dos pavesos (escuts).

L'estable era l'espai que reunia el bestiar.

S'inventarien dues mules, l'una de negra i l'altre roja. Dos ases.

També hi havia set porcs, entre ells un senglar. Un porcell petit, nat el dia quatre del mateix mes de novembre.

Quant a aviram, es relacionen deu gallines velles. Quatre capons. Un gall vell. Divuit polls i polles tendres, compresos alguns del delme.

Hi trobem també palla.

La *cambra nova de l'hort* estava equipada amb dues colgues de fusta, que eren de mossèn Francesc Ferrer, prevere. Un armari de fusta. Una colga de fusta, plena de palla, amb màrrega.

Hi havia també tres cortines negres amb senyal de creus. (fig.6)

Finalment aquesta font documental inventaria dos dormitoris, equipats amb molt poc material i designats amb els noms de *cambra d'en Valmanya* i *cambra d'en Llop Genover*, que devien ser les persones que hi dormien, homes de confiança del senyor del castell⁽³⁾.

A la primera hi documentem una colga de fusta gran.

A l'altra cambra hi trobem tan sols un llit de posts amb màrrega.

(3) El Valmanya eren els batlles de sac.

APÈNDIX

1466, novembre, 5. Calonge

Inventari del castell de Calonge, propietat de Jaume Setantí, ciutadà de Barcelona, redactat després de la seva mort.

Divendres a cinc de novembre de l'any 1466 en presència del senyor en Francesc Salelles i Francesc Tortós fem fer lo present inventari dels béns que es trobaren en el castell de Calonge, segons se segueix:

A la primera cambra de la sala

Un llit en què hi ha màrfega i colga de fusta.

Dos matalassos, un de cotonina blanca i l'altre de fustany verd i groc.

Un travesser ple de ploma.

Tres peces de cortines negres amb senyal de creus.

Un consistori del dit drap amb senyal de creus.

Tres cofres d'Albi amb panys.

A dins un dels cofres hi havia dos coixins, un de carmesí i l'altre de domàs, violat, brodat.

Un bancal de dos departaments d'àlber amb pany.

Un altre bancal d'àlber, petit amb pany.

Un bancal d'àlber davant del llit, sense sòl i obert del costat del llit.

Una imatge de la Verge i un retaullet.

Dos coixins de fluixell.

Canem no adobat tres-centes garbes que són del delme.

A la segona cambra

Un llit colga amb la màrfega plena.

Un matalàs cobert de lli de dalt i de baix.

Un travesser ple de ploma.

Una vànova amb bastes primes.

Quatre peces de cortines de seda llistada i un tros de color, verdes, grogues i morades.

Un bancal davant del llit amb dos panys.

Un cofre ferrat, vell.

Un arribanc vell sense pany

Un arribanc sense sòl.

Una caixeta petita amb escriptures.

Dues selles per cavalcar de fusta, una de cavall i l'altra de mula i un fre de mula.

Dos matalassos de coberta de tela verda amb les cobrestrades.

Un cofre ferrat amb escriptures.

Un coixí ple de ploma.

Una servidora de vidre de Domàs.

Un llit de repòs encaixat amb una màrfega de canemàs plena de palla.

Una coixinera plena de fluixell amb llistes blaves.

Dues llanternes de ferro.

Algunes eines, és a saber, cànecs i tres relles per llaurar.

Una post encastada a la paret on hi ha algunes aigües.

Tres canelobres de llautó daurats.

Quatre aixetes de coure.

Un botavant, un martell i quatre ferros de cavall.

Un fogó de ferro.

A la sala

Dues taules de menjar amb llurs capitells d'àlber.

Dos bancs d'àlber.

Tres bancals i caixes grans quasi com bancals.
 Un dressador de fusta amb dos departaments.
 Dues caixes velles o un cofre ferrat.
 Un càntir de coure.
 Una cadira de fusta.
 Dos canelobres de ferro per tenir candeles.
 Dins lo tinell una sitra d'estany petita, ampolles i taces de vidre.

A la cuina

Dues olles de coure grans.
 Una olla d'aram.
 Una cassola de coure gran.
 Una pala i unes graelles de ferro.
 Un tirador d'ast de ferro.
 Unes lleves de ferro.
 Un tenidor d'escudelles, vell.
 Quatre llumeneres.
 Dos morters de pedra.
 Un escalfador de ferro.
 Dos tenidors d'olles al foc de ferro.
 Dos calders de coure, un més gran que l'altre, per servei de la casa.
 A més es troba en poder de la dida :
 Tres parells i mig de llençols.
 Quatre estovalles grans.
 Sis tovallons i torcabagues.
 Una tovallola.
 Un eixugamà.

Al porxo

Una tenda de cotonina.
 Un arkuibanc o caixa amb el seu cobertor, hi ha alguns llegums: unes tres mitgeres de faves, un saquet de fesols i un altre de pèsols.

Al graner les coses següents, en blats i llegums:

Mestall de collita, quaranta quatre mitgeres del que s'ha dat la primícia.
 A més, els grans i mestall de collita, trenta-quatre mitgeres, del que s'ha dat la primícia.
 Hi ha forment.
 Cent deu mitgeres que són de delme i cens.
 A més, trenta-cinc mitgeres de mestall del delme.
 Vint-i-dues mitgeres de civada del delme.
 Tres mitgeres, una quartera de sègol rebut de cens en lloc de civada.
 Una quartera de llobins.
 Tres falçs de segar noves.
 A dins una portadora una quartera de fesols del delme.
 Dos garbells de pell.
 Dos quaters de mesurar.
 Tres sacs de canemàs prims.
 Tres sacs de borres pel molf.

Al celler

Una bóta gran plena de vi, unes dotze somades de vi vermell.
 Dues botes de vi vermell.
 Una bóta de remost.
 Dues botes plenes d'aigües.

Cinc bótes grosses per bullir vi, de les que n'hi ha una de plena.

Cinc cups, dos de petits i tres de grans.

Tres parells de portadores.

Quatre mitges bótes.

Al celler petit

Dues bótes plenes de vi blanc vell.

Mitja bóta de vi blanc quasi agre.

Tres quarteroles de vi blanc vell.

Dues bótes de vi blanc, una plena i l'altra no del tot, fet l'any 66.

Una caldera gran per coure vi.

Dues calderes de coure.

Quatre gerres grans de terra per tenir oli.

Tres pimenteres de terra grans.

Un perol de coure.

A la cambra dels joves

Una colga de fusta, màrfega, matalàs de fustany barrat blau i blanc.

Un travesser ple de ploma.

Dues flassades amb llistes blaves i verdes.

Al pastador

Un llit, colga, matalàs, màrfega, un matalàs, un travesser, una vànova blanca, dues flassades de burell clar amb llistes blaves.

Dues pasteres.

Una caixa gran de dos departaments, apta per farina, en què hi ha unes quinze mitgeres de farina, forment i mestall.

Un cofre barrat.

Una caixa gran molt vella.

Un arribanc sense cobertor.

Una gerra gran per tenir farina.

Dos sedassos i un cabàs.

Una post per pa.

Dos draps de pastar.

Al lloc del trull, dos cups petits per follar la verema.

Al rebost

Una canada de fusta.

Dos plats grans de terra.

Un calastró de ferro vell.

Alguns ferros vells.

Armes

Una ballesta d'acrr.

Dues ballestes de fusta, grosses.

Una ballesta de peu de fusta.

Dotze golondarts.

Sis llances llargues.

Dues espingardes .

Mitja caixa de passadors de ballesta de peu.

Mig caixó de passadors de ballesta de martinet sense peu.

Dues dotzenes de passadors de ballesta de martinet.

Dos pavesos.

Setanta-vuit ferros de ballesta de martinet.

Dos bancs per parar ballestes, l'un gran i l'altre petit.

A l'estable

Dues mules, una negra i l'altre roja.

Dos ases, un de gran i l'altre petit.

Palla.

Set porcs entre grans i petits, entre ells un senglar.

Un porcell, nat el quatre del present mes de novembre.

Deu gallines velles.

Quatre capons.

Un gall vell.

Divuit polls i polles novells, compresos alguns del delme.

A la cambra nova de l'hort

Dues colgues de fusta que tenia mossèn Francesc Ferrer, prevere.

Un armari de fusta.

Una colga de fusta plena de palla amb màrfega.

Tres peces de cortines negres amb senyal de creus.

A la cambra d'en Valmanya

Una colga de fusta gran.

A la cambra d'en Llop Genover

Un llit de posts amb màrfega.

Fig. 7. Pati interior amb la torre angular N.O. Els murs N. i O. es prolonguen vers l'interior d'aquesta torre, fins a unir-se formant angle recte.